

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Crisis Theologica

Cárdenas, Juan de

Sevilla, 1687

Cap. IV. Quinam sint modi vtendi licite amphibologijs?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75689](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75689)

S. August

constat ex S. Augustino in Psalm. 5. & refertur in cap. Nequis 22. q. 2. illis verbis: *Aliud est mentiri, & aliud verum occultare: siquidem aliud est falsum dicere, aliud verum tacere. Ut si quis forte non velit ad istam visibilem mortem hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodatur, neque mentiatur.* Deinde certum est apud omnes, non licere uti amphibologia, nisi quando datur iusta causa occultandi veritatem. Potest ergo responderi, non propterea cessare convictum humanum, est enim certum, quod sit illicitum uti amphibologia, quando non adest iusta causa ad celandam veritatem; & est etiam certum, quandoque esse necessarium occultari veritatem, quin propterea cesset convictus humanus.

31. Iam vero posita securitate doctrinæ Romanæ Cathedræ, quæ in materia morum errare non potest, pronuntio, hoc argumentum esse demonstrativum pro hac assertionem. Humana loquela neque totaliter, neque partialiter formatur per conceptus mentales, sed per voces; nam soli Angeli, & spiritus loquuntur per conceptus: ergo ut propositio vocalis sit vera, non debent attendi conceptus mentis, sed sola verba, & signa externa. Ergo qui occidit Petrum in die veneris, si dicat verbis: *Non occidi Petrum*, & per conceptum mentalem restrictivum dicat *in die Dominica*, ad veritatem, aut falsitatem eius propositionis non est attendendus conceptus mentalis restrictionis, sed sola propositio vocalis: sed hæc est evidenter mendax: ergo amphibologia usurpata per restrictionem mentalem est mendacium; & si confirmetur iuramento, est perjurium.

CAPVT IV.

Quinam sint modi utendi licite amphibologijs?

SVMMARIVM.

- Primus modus amphibologiae licite est, qui fit per verba æquiuoca. n. 32. & seqq.*
Quomodo hoc genus amphibologiae non subiaceat damnationi? n. 35.
Secundus modus, cum verba ex quibusdam circumstantijs limitantur ad diuersam significationem. num. 36. & 37.
Ex quibus circumstantijs verba limitentur, præcipue circa verba Scio, & Nescio. n. 38. & seqq.
Tertius modus desumptus ex metaphoris, & allegorijs. n. 46. & seqq.
Quartus. Cum responsum verificatur ad mentem interrogantis. n. 48.
Et quomodo is modus vsurpetur à S. Thoma? n. 49.
Et quomodo confessarius respondebit licite ad intentionem debitam interrogantis? n. 50.
Et quid si Iudex interrogat indebite. n. 51.
An liceat respondere cum suppositione materialis? n. 52.
An per circumlocutionem, qua nihil affirmat, vel negat? n. 53.

32. **P**ater Thomas Sanchez, lib. 3. sum. cap. 6. à num. 13. pro-
 ponit duos modos amphibologiae, quos reputat esse certo licitos, nempe quando adest iusta causa occultandi veritatem. Primus est, quando verba sunt æquiuoca, & ego vtor eis in vno sensu, & auditor putat, me loqui in altero sensu. In quo casu, si non adsit iusta causa occultandi veritatem, ea amphibologia est illicita, sed

sed non est mendacium. Vt si quis occiderit hominem natione gallum, sine mendacio dicit, se non occidisse gallum, vsurpando hanc vocem pro gallo gallinaceo. Similis est ea amphibologia, quam ponit Glossa in cap. Ne quis 22. q. 2. illis verbis: *Per æquiuocationem caute deludat interrogantem, dicendo: Non est hic, id est, non comedit hic.* Nam verbum *Est* est æquiuocum, & habet ambas significationes, nempe assistentiam, & manducationem.

33. Huc etiam pertinet id, quod dixit S. Raphaël: *Ego sum Azarias, Anania magni filius.* Nam Azarias significat duo, & personam humanam huius nominis; & speciale significatum vocis Hebrææ, sicut & Ananias, vt dicam cap. 5. ad 2. Et Angelus non locutus est iuxta primam significationem, sed iuxta secundam.

34. In idiomate Hispano sunt multæ voces æquiuocæ habentes duas, aut plures significationes. Hæc vox *dientes* significat dentes oris, & grana alliorum. Ita mater minitatur filio, *se quebrarè los dientes*, intelligendo grana alliorum: quæ quidem non est restrictio mentalis, sed significatio propria idiomatis Hispani. Quibus sunt plurima similia.

35. Hunc modum amphibologiæ non damnari ab Innocentio XI. certum est: quia ille solum damnat amphibologias, quæ fiunt per restrictionem mentalem, addendo verbis aliquid retentum in mente. In hoc autem modo nihil additur retentum in mente: quia illæ diuersæ significationes sunt propriæ verbi æquiuoci.

36. Secundus modus amphibologiæ, qui sine mendacio potest vsurpari, est, quando verba ex sua significatione non sunt ambigua; sed tamen attentis circumstantijs loci, temporis, & personæ limitantur ad alium significatum.

37. Ad hunc modum amphibologiæ spectat illud, quod Sancto Frāncisco attribuitur: nam cum latrones quidam transiissent illâ viâ, cauentes à Ministris iustitiæ, & paulo post aduentassent Ministri iustitiæ, & interrogassent Diuum Franciscum, an latrones transiissent illac, Sanctus Franciscus mittens manus in manicas respondit: *Non transierunt hac.* Quod verissimum fuit, quia non transierunt per manicas. Et similiter si fixisset pedem super vno lapide, posset sine mendacio dicere: *Non transierunt hac*, quia per illum lapidem non transierunt. Vbi nulla est restrictio mentalis, sed per circumstantiam fixationis pedis determinatur ea vox ad transitum per illum lapidem.

38. Huc possunt referri verba aliqua, quæ licet ex se vnam tantum habeant significationem, tamen ex varijs modis vsurpandi illa inter homines vsitatis, sunt æquiuoca, sine vlla restrictione mentali. Tale videtur esse verbum *scio*, quod significat cognitionem evidentem; vsurpatur autem quandoque pro ea cognitione, quam ex fide humana accepimus, quæ re vera non est evidens, sed fallibilis. Et similiter verbum *Nescio*, quod significat defectum scientiæ evidentis, & sumitur quandoque pro defectu cuiuslibet notitiæ. Ita P. Suarez, tom. 4. in 3. part. disp. 33. sect. 6. num. 5. Ita qui audiuit ab aliquibus, Petrum commisisse furtum, si interrogatus dicat *nescio*, id est [non habeo scientiam evidentem eius furti] non mentitur.

39. Paulo aliter id explicat Lugo Card disp. 23. sect. 4. num. 75. vbi prius supponit: *Ad veritatem propositionis, & responsionis externæ, necesse esse, quod voces capaces sint talis significationis, vt possint ex se eum sensum facere.* Per quæ verba supponit, illicitam esse quamlibet restrictionem men-

mentalem, & postea dicit, eam vocem, non scio, & similes, si absolute proferantur, certum videtur, quod possint ex se habere illum sensum, scilicet per scientiam, & auditionem, quae utilis sit ad respondendum. Et ponit exemplum: Sic enim locutus est Christus Dominus iuxta communem interpretationem, Marc. 13. quando dixit: [De illo die nemo scit, neque filius hominis] hoc est, illa scientia, quae utilis esset ad respondendum discipulis interrogantibus: quia licet Christus ut homo id sciret, sed secreto tamen, quod

S. August. modo videtur suffragari S. Augustinus, tom. 4. lib. 83. qq. q. 60 dum ait: Quod dictum est, nescire filium, sic dictum esse, quia facit, nescire homines, id est, non prodit eis, quod inutiliter scirent. Eodem modo loquitur lib. 1. de Trin. cap. 12. Hoc enim nescit, quod nescientes facit; id est, quod non ita sciebat, ut tunc discipulis indicaret.

S. Gregor. Idem docet S. Gregorius Magnus, lib. 8. Registri epist. 42. citans S. Augustinum. Et ita quoties quis habet obligationem occultandi infamiam alterius, cum veritate dicit, Nescio: quia verbum illud per circumstantiam rei occultae, significat idem, ac [non habeo scientiam utilem ad respondendum.]

Lugo. 40. Subdit Lugo Card., etiam si interrogatio excludat reflexe æquivocationem, posse confessarium cum veritate negare peccatum auditum in confessione. Pro quo supponit, voces institutas esse ad explicandos conceptus mentis, siue ad significandam scientiam, quae apta sit ad respondendum. Hinc fit, quod cum confessarius dicit: [Petrus non commisit tale peccatum] hæc propositio vocalis significat hanc mentalem. [Non scio scientia utili ad respondendum, Petrum commississe tale peccatum.] In qua materia fufius profequitur, sub

quibuscumque reflexionibus interrogatum confessarium, semper negare posse, quia semper reflectitur super scientiam inutilem ad respondendum. Quam doctrinam approbat etiam P. Martinus Perez de Pœnit. disp. 54. sect. 9. num. 7.

41. Ego tamen in Institutionibus Dialecticis propugnaui, voces non esse institutas ad significandos conceptus, sed solum supponi, siue substitui pro conceptibus. Et video id etiam placere P. Roderico de Arriaga, tom. 8. Cursus Theologici, disp. 46. sect. 1. quod probat ex eo, quod si voces immediate essent impostæ ad significandum conceptum mentis, idem esset dicere: Petrus currit, ac dicere: Ego censeo Petrum currere. Vnde fieret, quod quamvis Petrus non curreret, vera esset ea propositio; quia verum est, me ita iudicare.

42. Sed non vrget nimis hoc argumentum: respondebit enim Lugo *Lugo* Card., eam propositionem esse virtualiter hypotheticam, & compositam ex vna propositione directa, & altera reflexa, sic: Petrus currit, & ego censeo Petrum currere. Quo pacto tota propositio evadit falsa, ex prima eius parte, quæ falsa est, quamvis secunda sit vera.

43. Siue ergo voces significant immediate conceptus mentis, siue supponantur, & substituantur pro illis eandem vim retinet argumentum Ioannis de Lugo. Nam eo ipso quod hæc propositio: Petrus non commisit tale peccatum, instituta sit, vt supponatur pro conceptu mentis, supponitur pro conceptu, siue pro scientia utili ad respondendum. Vnde quamvis confessarius audierit à Petro, se commississe tale peccatum; ex ipsa propositione vocali, & ex institutione, quam habet, vt supponatur pro conceptu utili ad respondendum, quæ aliquid externum est, constat

fiatur integer sensus; scilicet quod [Petrus non commisit tale peccatum ut manifestabile] non enim est manifestabile, ubi non datur scientia illius utilis ad respondendum.

44. Parum distat ab hoc, quod ait S. Augustinus ibid., nempe cum veritate dici, quod nescitur, quod est omnino occultum: quod intellige præcipue, dum adest obligatio occultandi, aut non adest obligatio declarandi. Sic enim ait: *Eo namque genere locutionis nescire quisque dicitur, quod occultat, quo dicitur fossa cæca, quæ occulta est. Neque enim aliquo genere loquuntur Scripturæ, quod in consuetudine humana non inveniatur; quia vrique hominibus loquuntur.* Ex quibus verbis patet, in consuetudine humana visitatum esse assumere verbum nescio pro eo, quod est non scire, nisi occulte; vel non scire tamquam manifestabile. In quo nulla est restrictio mentalis, quia ipsum verbum nescio id significat iuxta humanam loquendi consuetudinem.

45. Huic assertioni S. Augustini consonat S. Thomas in cap. 2. epistolæ ad Philipp. ad ea verba: *Donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* Vbi Angelicus Doctor habet hæc verba: *In Sacra Scriptura tunc dicitur aliquid fieri, quando innotescit.* Ex quo sequitur, quod iuxta hanc phrasim potest cum veritate dici, non esse, quod nondum est manifestabile. In quo nulla est restrictio mentalis, sed specialis usurpatio vocum consueta, & communis. Quod quidem intelligendum est de illis occultis, quæ non sunt in præiudicium Reipublicæ, aut Communitatis, aut in damnum tertij: hæc enim iuridice interroganti aperienda sunt; & in quibuscumque alijs, in quibus fuerit obligatio declarandi.

46. Tertio S. Augustinus, lib. contra mendacium, cap. 10. affirmat,

eum, qui loquitur per metaphoram, & allegoriam, non mentiri; quamvis sub metaphora occultet veritatem audientibus. Et ita affirmat, Iacobum cum veritate dixisse: *Ego sum primogenitus tuus Esau,* propter mysticam, & metaphoricam significationem, quæ non percipiebatur tunc ab Isaac patre eius. Relegendæ sunt verba S. Augustini, etsi notissima: *Iacob autem quidquid matre fecit authore, ut patrem fallere videretur, si diligenter, & fideliter attendatur, non est mendacium, sed mysterium. Quæ si mendacia dixerimus, omnes etiam parabole, ac figura significandarum quarumcumque rerum, quæ non ad proprietatem accipiendæ sunt, sed in eis aliud ex alio est intelligendum, dicuntur esse mendacia. Quod absit omnino. Nam qui hoc putat, tropicis etiam tam multis locutionibus omnibus potest hanc importare calumniam, ita ut hæc ipsa, quæ appellatur metaphora: possit ista ratione mendacium nuncupari.*

Prosequiturque multis exemplis hanc rem explicans: & ita vindicat ab omni suspitione mendacij Iacobum, Iosephum, & David Regem. In quibus omnibus neque mendacium, neque restrictio mentalis invenitur.

47. Et iuxta hanc doctrinam multi viri spirituales mortificationis studiosi, cum invitantur ad cibi saporum delicias, affirmant, illum cibum suæ valetudini nocere, intelligentes id in sensu spirituali, & metaphorico: quia licet ille cibus non noceat corporibus, nocet tamen perfectioni, quam profitentur. Item ægritudinis doloribus afflicti respondent, bene se valere: quia licet male se habeant, quoad corporis valetudinem, bene tamen se habent quoad robur spiritus: & valetudinem, quæ significat corporis sanitatem, metaphorice usurpant pro sanitate spiritus. Sic etiam Religiosus quidam Minorita

(vt

(vt refertur in 2. part. Chronici S. Francisci) accepit quasdam aves à viro sæculari, vt deferret in domum eius, & pergens ad templum misit eas in sepulchrum, quod sibi construxerat sæcularis ille. Qui non inueniens aves in domo sua, obviam factus Minoritæ exostulavit cum eo de dolo, & mendacio. Dei autem servus duxit sæcularem illum ad templum, & ostenso sepulchro dixit: [Ecce aves tuæ; hæc est enim domus tua.] Quare dum per sensum spiritualem, & metaphorice, sepulchrum eius appellavit domum illius, non est mentitus; & præterea dedit illi monitum salutis. Quare in urgente necessitate occultandi veritatem, licitum erit respondere per metaphoram, præsertim timore mortis.

48. Quartus amphibologiae modus licitus est, cum quis respondet ad mentem interrogantis: quæ quidem, proprie loquendo, non est amphibologia, sed iusta veritatis declaratio, quamvis eam non recte percipiat, qui interrogat. Ita P. Suarez, tom. 4. in 3. part. disp. 33. sect. 6. num. 5. & Lugo Card. disp. 23. de Pœnit. sect. 4. num. 75. ubi ponit exemplum: *Qui habet unum panem sibi omnino necessarium, vere respondet, se nullum habere, ei, qui petit panem commodatum: quia nullum habet, quem commodare possit, de quo solo ille interrogat, & loquitur.* Sic etiam si quis commisit furtum, & illud sacramentaliter confessus est: & postea iterum confitens interrogatur à confessario, an fecerit furtum; iste sine mendacio dicit: *Non feci;* quia licet ista sit negatio universalis, limitatur tamen ex intentione confessarii interrogantis; cuius est solum interrogare de ijs, quæ non sunt exposita alteri confessioni. Et ideo ea propositio *Non feci furtum*, in ijs circumstantijs reddit hunc sensum, *Non feci furtum, quod non confessus*

sim: quia sic respondet ad mentem interrogantis.

49. Hanc eandem doctrinam tradidit S. Thomas in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. agens enim de obligatione sigilli, qua obstringitur confessarius, ait: *Si præcipiatur sub pena excommunicationis late sententiæ, quod dicat, si aliquid scit de peccato, non debet dicere: quia debet æstimare, quod intentio præcipientis sit, si sciat vt homo.* Itaque iuxta S. Thomam non mentitur confessarius, dum respondet ad intentionem, quam debet æstimare in præcipiente.

50. Sed quid si sceleratus aliquis urgeat confessarium interrogando, an talis famina confessa fuerit adulterium? Quid ergo respondebit confessarius, si cognoscit faminam id declarasse in sua confessione sacramentali? Respondet P. Suarez, tom. 4. in 3. part. disp. 33. sect. 6. num. 7. non mentiri confessarium, si neget: quia tunc respondet ad intentionem debitam interrogantis. Sic enim ait: *Alius modus, & melior est, vt responsio accommodetur intentioni debite interrogantis, qua esse debet, an alius taliter sciat, vt respondere teneatur; quo sensu vere negat audivisse.* Dices, hunc sensum repugnare interrogationi: nam qui interrogat, an audierit in confessione, hoc ipso excludit omnem alium modum. Respondetur, id verum esse ex eius formali intentione; illi tamen imputari repugnantiam in ipsis verbis, & interrogatione; alium vero uti iure suo respondendi iuxta mentem legitimam, quæ inesse debet.

51. Sic etiam cum Iudex procedit via generalis Inquisitionis, in qua non potest denunciari crimen, sine eo quod præcedat infamia (exceptis excipiendis) qui sub secreto scit crimē alterius, cuius nulla præcessit infamia, cum veritate negat delictum occultum; quia respondet ad mentem

Iudicis interrogantis de delictis, quorum præcessit infamia.

Caramuel 52. Quinto, Caramuel in *Haplote* art. 2. concl. 1. num. 14. pag. 17. affirmat, licite posse admitti eam amphibologiam, per quam voces supponantur suppositione materiali; quo pacto dum homo loquitur, nihil affirmat de obiecto. Ut cum quis dicit, *Petrus est nomen*, nihil affirmat de Petro, sed de voce Petrus. Similiter si quis fecit furtum, & interrogatus, an id fecerit, respondeat: *Dico quod non feci*, affirmans se dicere ea verba; quo pacto ea verba materialiter sumuntur. Sic cum quis mandat memoriæ carmina Virgilij, aut recitat, nihil affirmat de obiecto, sed ipsæ voces vsurpantur materialiter. Et confirmari potest, quia vsurpatione vocum cum suppositione materiali non videtur esse restrictio mentalis, qualis in his propositionibus damnatur. Sed ego hunc modum amphibologiæ non approbo; quia video non approbari à Censoribus Romanis. Quare censeo consuli oportere Sacram Congregationem.

53. Sexto, est etiam alius modus respondendi præfatis interrogationibus, quæ extrajudicialiter fiunt; idque absque vlla amphibologia; scilicet per circumlocutionem, quæ de præfatis nihil affirmat, nec negat; V. g. interrogatur quis de actione aliqua, quæ necessario postulat seuerum. In quo casu potest respondere: *Gauderem vtrique id scire, ut tibi satisfacerem*. Quo pacto, neque affirmat, neque negat id scire; & qui interrogat, existimat, illum nescire, quod interrogatur. Similiter Petrus postulat à Ioanne pecunias mutuas; & si Ioannes respondeat: *Gauderem habere pro tuo solatio*, hoc modo neque affirmat neque negat; quamvis Petrus intelligat, ijs verbis

significari, Ioannem non habere Similiter qui interrogatur de homine illac transeuntem potest respondere sine mendacio: *Gauderem vidisse, ut satisfacerem*.

54. Huc etiam spectat cum fæmina, quæ commisit adulterium, & illud Sacramentaliter confessa est, marito vel alteri interroganti, posse sine mendacio respondere; *Innocens sum; immunis sum ab hoc delicto*: quia per confessionem Sacramentalem illud peccatum iam est dimissum. Sed adverte, licite ita responderi absque iuramento; cum iuramento autem illicite. Et ratio est: quia ad simplicem affirmationem sufficit probabilitas facti; ad iuramentum vero requiritur certitudo. Non autem habet certitudinem de remissione peccati, quamvis habeat probabilitatem. Alij sunt modi, quibus sine restrictione mentali potest subsistere amphibologia, quando necesse est veritatem occultari. Sed quia non recte intelliguntur, vel ad praxim ab operaturis, vel ad censuram à calumniaturis; illis libenter supersedeo.

CAPVT V.

Solentur obiectiones capite 1. propositæ.

SUMMARIUM.

Ea Christi verba: Ego autem non ascendo, non indigent restrictione mentali. num. 56.

In illis verbis: Dies festus sumitur formaliter ut festus, ex S. Augustino. num. 57.

S. Raphaël locutus est mysticè, & metaphoricè. num. 59.

Iacob locutus est metaphoricè, cum affirmavit se esse Esau. num. 60.

Quomodo sermones Iudith non egeant

FFF

ref-